

*Inledningsanförande av Konkurrensverkets generaldirektör
Dan Sjöblom den 19 november 2014 vid seminarium.*

Vägen till sund konkurrens i offentlig upphandling

Seminariet är ett arrangemang mellan Arbetsmiljöverket, Skatteverket, Ekobrottsmyndigheten, Konkurrensverket, LO, Svenska Transportarbetareförbundet, Fastighets, GS, Kommunal, Sveriges Byggindustrier, Sveriges Åkeriföretag, SLA, Svenska Taxiförbundet, Sveriges Möbeltransportörers Förbund, Sveriges Tvätteriförbund, Frisörföretagarna och Almega.

Det talade ordet gäller!

Tack för möjligheten att få inleda denna konferens som tar upp ett mycket angeläget ämne. Bara det faktum att vi är så många här idag är ett bevis på att fusk och regelbrott är frågor som engagerar. Det känns bra att veta att vi är många som deltar i arbetet för att motverka svartarbete, mutor, anbudskarteller och andra ohederliga sätt att sko sig på andras bekostnad.

Detta samarbete för mindre fusk och bättre regelefterlevnad har nu pågått i flera år, och jag är glad för att årets tema är offentlig upphandling. Dagens rubrik är "Vägen till sund konkurrens i offentlig upphandling".

Låt mig först säga att de upphandlingsregler som vi har i Sverige och i EU har tillkommit för att slippa svågerpolitik och fiffel, och istället säkra öppna och professionella metoder när våra skattepengar ska omsättas i varor och tjänster. Varje år köper kommuner, landsting och staten in varor och tjänster för mer än 500 miljarder kronor, och då är det viktigt att vi får en hög kvalitet och bra priser på allt vi köper in.

I de allra flesta fall fungerar detta utmärkt! Vi har många duktiga och professionella upphandlare som brinner för att vi ska få fungerande färdtjänst,

välsmakande sjukhusmat, giffria förskolor, säkra vägar och en massa andra saker.

Men det är självklart så att det med så mycket pengar i omlopp finns frestelser av olika slag. Inköpare och upphandlare har ett svårt jobb. De måste å ena sidan ha kontakter med marknadens aktörer för att på ett professionellt sätt kunna genomföra behovsanalyser och färdigställa fungerande anbudsunderlag. Å andra sidan måste de se till att dessa marknadskontakter präglas av objektivitet och transparens. Här vet vi att det ibland blir fel. Mutor och vänskapsband fanns med i bakgrunden i samband med entreprenadupphandlingar i Faluns kommun. Det har lett till avskedanden för enskilda och till höga böter för kommunen. Ett annat exempel är upphandlingshärvan inom kriminalvården, som ju till och med har lett till fängelsedomar för de iblandade.

Sedan år 2007 har vi en kraftig skärpning av upphandlingsreglerna som innebär att kommuner eller andra myndigheter som gör otillåtna direktupphandlingar kan dömas till böter/ upphandlingsskadeavgift. Vår ambition som tillsynsmyndighet för regelverket är att dessa domar ska verka uppfostrande och avskräckande och därmed få fler att följa reglerna framöver.

I samma anda har vi vänt oss till regeringen för att får en förlängd preskriptionstid från ett till två år för att minska möjligheterna att "flyga under radarn" till dess att det inte är möjligt att beivra regelbrottet. I förhållande till andra preskriptionsfrister anser vi att en ettårsfrist är oförsvarligt kort för dessa allvarliga överträdelser.

En mer strategisk syn på den offentliga upphandlingen

Jag vill gärna framhålla den offentliga upphandlingens betydelse i Sverige i dag. Myndigheter måste avsätta resurser men också inse att det är skillnad på att själv vara den som utför ett arbete med egen personal inom den egna organisationen, och att ingå avtal med externa leverantörer om att tillhandahålla samma tjänst eller entreprenad. I alltför många förvaltningar sitter inköparna/upphandlarna långt bort från ledningsgrupper och chefer.

Det finns mycket att vinna om personer med strategisk inköpskompetens tillåts dels att ha tillräckliga resurser för att agera professionellt, dels ha en mer central roll i organisationen. Bäst tror jag det blir om de är med i styr- och ledningsgrupper när de strategiska besluten fattas om vad som ska köpas in externt.

Avtalsuppföljning

Att ställa rätt krav i samband med upphandlingar är givetvis centralt. De ibland utskälda "lägsta-prisupphandlingarna" behöver inte alls vara ett problem, givet

att man ställer upp genomtänkta kvalitetskrav. Men det får inte stanna där. Avtalsuppföljningen inom offentlig sektor är kraftigt eftersatt samtidigt som den är otroligt viktig. En bättre uppföljning av avtal skulle minska riskerna för osund konkurrens i upphandlingar. Att dålig uppföljning gynnar mindre seriösa aktörer är något som varje verksamhetsansvarig bör känna till och ta ansvar för.

Bättre stöd till upphandlare – och bättre kunskaper om verktygen

Myndigheterna och kommuner måste bli ännu bättre på att använda de verktyg som redan finns. Det finns regler som säger att man kan utesluta företag som inte betalar skatter eller sociala avgifter från att vara med i upphandlingar. Det går att ifrågasätta anbud med onaturligt låga priser. Vi ska inte acceptera att leverantörer fuskas med till exempel inbetalningen av de anställdas sociala avgifter när de utför uppdrag åt det offentliga.

Leverantörer kan uteslutas från att delta i en upphandling om de tidigare har dömts för att ha varit med i en kartell, och denna möjlighet har också använts, bland annat i Uppsala. Däremot anser vi på Konkurrensverket att företag som avslöjat och erkänt sitt deltagande i en kartell inom ramen för vårt eftergiftsprogram, och därmed har sluppit böter, inte bör uteslutas från framtida upphandlingar.

De professionella upphandlarna behöver också stöd från andra aktörer, inklusive Konkurrensverket, för att kunna ställa lagliga och lämpliga krav som går att följa upp. Vi kommer att arbeta aktivt med att ge vägledning åt myndigheter, landsting och kommuner så att de kan ställa hårda, rättvisa och juridiskt hållbara krav när de gör sina inköp. Myndigheter måste få bättre stöd i hur man ställer och följer upp krav på sunda arbetsvillkor i upphandlingar och vi har därför inlett ett projekt för att fram sådana vägledning. Bland annat tittar vi just nu på hur det ska vara möjligt att ställa krav på kollektivavtalsliknade villkor vid upphandlingar.

Behov av samverkan

Vi på Konkurrensverket ser också att det finns ett stort behov av samtal, samverkan och samsyn mellan de myndigheter som gör upphandlingar och de myndigheter som ska se till att olika regelverk följs. Men vi ser också behov av dialog mellan myndigheter och arbetsmarknadens parter, och mellan dem som har uppdrag att arbeta specifikt med upphandlingsfrågor och andra intressenter. Vi tror inte att **en** organisation äger lösningen på det här problemet. Jag ser Konkurrensverkets upphandlingsstöd som en del av lösningen.

Synen på upphandlande aktörer

Avslutningsvis vill jag framhålla att myndigheter ska vara förebilder. Vilka företag som myndigheterna ingår avtal med, och hur dessa sedan sköter sig,

reflekterar synen på myndigheterna själva i ett samhälle där vitala delar av det offentliga uppdraget och samhällsservicen fullgörs av privata företag.

Om företagen får intrycket att det bästa sättet att få avtal med myndigheter är att fuska leder det inte bara till osund konkurrens i upphandlingar utan också till en mängd problem för myndigheterna själva under avtalstiden. I förlängningen skadar detta även synen på myndigheternas sätt att fullgöra sina offentliga uppdrag.

Nu önskar jag alla en givande konferens!

PM
2014-11-19

5 (5)